

PRÁVNICKÁ DISKUSE O SELSKÝCH ODÚMRTÍCH
Z KONCE 14. STOLETÍ.

Jeden z prostředků, jimiž se pod rouškou „práva“ uplatňovala svévole feudálů, bylo v době předhusitské na panstvích světských i duchovních v zemích českého státu tak zvané „brání odúmrtí“. Zemřel-li poddanský rolník bez děti, někdy dokonce i jen bez synů, osobovaly si vrchnosti „právo“, zabrali k vlastní volné dispozici veškeré jmění, které po něm zůstalo, a to nejen půdu, nýbrž i obydlí a movité věci, včetně ovšem dobytka. V případech, kde by to bylo bývalo pro vrchnost nevýhodné, na př. jestliže tu nebylo vhodného náhradního pracovníka, jemuž by mohla být usedlost s půdou neprodleně propůjčena, vrchnost ovšem od tohoto „práva“ upouštěla tváříc se, jakoby rodině zemřelého prokazovala velikou milost.

Podobně dalo se i v případech zvlášť křiklavých, kdy bylo třeba se obávat, že by se rozjitřil hněv sedláků, jejichž nespokojenost s poměry na panstvích v 2. polovici 14. století byla už velmi silná.

Braní odúmrtí vzbuzovalo největší odpor na statcích církevních, kde lid poukazoval na to, že církev by měla v první řadě postupovat v duchu křesťanských zásad a dávat příklad vrchnostem ostatním.

Mnohé vrchnosti, zdá se, přestaly ve 14. století toto „právo“ vůbec praktikovat. Všeobecně pak objevily se tehdy pochybnosti o tom, zdali vůbec jde o právo a zejména vůbec zavládla nejistota, v kterých vlastně případech lze nárok na odúmrtí uplatňovat, to jest, jak daleko vlastně sahá dědické oprávnění poddaných. Tato nejistota a tyto pochybnosti byly jen odrazem skutečnosti, že jednak o skutečné právo nikdy zde nešlo, jednak že praktikovati bezohledně odúmrtí stávalo se v dané politické situaci feudálům nebezpečné, jednak konečně, že odúmrtí praxe za nedostatku pracovních sil na venkově nepřinášela již vrchnostem žádné zvláštní výhody.

Chytré vrchnosti s určitým smyslem pro hospodářskou a politickou realitu tudíž byly ochotny od praxe odúmrtí ustoupiti. A nejenom to, některé z nich zamýšlely vzdáti se odúmrtí slavnostní formou, aby vzludily zdání, že s velkými oběťmi propůjčují svým poddaným zvláštní „milost“. Nelze ovšem popřít, že takovýto akt, jestliže k němu někdy došlo, situaci poddaných, pokud jde o jejich právní poměr k půdě a vůbec k majetku, nezhoršoval, i když celkové zlepšení poddanské situace nezpůsobil.

Pražský arcibiskup Jan z Jenštejna a jeho generální vikář (náměstek) Kuneš z Třebové rozhodli se v těchto souvislostech vzdáti se selských odúmrtí na arcibiskupských statcích někdy na počátku osmdesátých let 14. století. Potřebovali k tomu svolení pražské kapituly (sboru kanovníků), jehož dosáhli, ač jeden z předních členů této kapituly, slavný scholastický učenec Vojtěch Raňkův z Ježova (známý jako Mistr Adalbert), kdysi rektor university v Paříži, ostře se stavěl proti tomu. Příslušné nařízení arcibiskupovo bylo vydáno asi r. 1386, a to ve formě pokynu pro úředníky na statcích arcibiskupských (viz níže pod A).

V této souvislosti rozvinula se velká theoretická diskuse mezi čelnými českými právníky-kanonisty, v níž se používalo učených argumentů z bible, z práva římského i z práva papežského na jedné straně k tomu, aby se nárok feudálů na brání selských odúmrtí obhajoval, jednak k tomu, aby se vyvracel a aby se hájila práva poddaných.

Namnoze překročila tato diskuse daleko rámec theoretického hádání jen o otázce odúmrtí a stala se významným příznakem sociálních rozporů, ideologického vření a vůbec blízkí se revoluční bouři. Brzy byla to nejen pražská kapitula, nýbrž i pražská universita, kde

se diskuse rozvíjela. Otázky politicky nejožehavější a sociálně aktuální dostaly se tak do popředí vědeckého zájmu, a — což bylo zvláště důležité — dostaly se do veřejnosti. Je známo, že i Hus a celá řada jiných významných lidí řekli tehdy své slovo o otázce selských odúmrťí.

Praktický účinek byl ten, že do výbuchu husi'ského revolučního hnutí celá řada vrchností v písemné formě vzdala se práva bráti odúmrťi a uznala naopak v různých formulacích právo poddaných disponovati půdou i ostatním majetkem na případ smrti. V případě, že by rolník zemřel bez pořízení na případ smrti a nezanechal ani děti, měli jmění dostat další příbuzní.

Dnešní stav našich znalostí o všech těchto otázkách jest tak nedostatečný, že věc potřebuje naléhavě spolehlivého vědeckého zpracování.

Z literatury:

K. KROFTA, Dějiny selského stavu, II. vyd. (ed. Em. Janoušek), 1949.

J. KALOUSEK, Řády selské a instrukce hospodářské 1350—1626, Archiv Český XXII, č. 7, str. 6—7.

H. JIREČEK, Právníký život v Čechách a na Moravě, 1903, č. 118—119, č. 126, č. 166 a j.

Ferd. TADRA, Mistr Vojtěch, Časopis Českého Musea, roč. 53, 1879, str. 537—572.

J. LOSERTH, Beiträge zur Geschichte der husitischen Bewegung. II. Der Magister Adalbertus, Archiv für österreichische Geschichte, sv. 57, Vídeň 1879, str. 203—276 (zde na str. 248—264 jsou excerpta z traktátu Vojtěchova).

J. KALOUSEK, Traktát Jana z Jenštejna proti Vojtěchovi Rankovu o odúmrtech, Zprávy (Věstník) Královské české společnosti nauk, roč. 1882, Praha 1883, str. 167—186.

M. BOHÁČEK, Právní ideologie předhusitského zastánce selské svobody, Sborník historický, VIII, Praha 1961.

A)

Z mandátu pražského arcibiskupa z r. ca. 1386.

(V podání Kunše z Třebovle.)

... Sane duqum nobis ad regimen Pragensis ecclesiae, cui auctore domino praesidemus, superna dispositione vocatis reperimus consuetudinem in bonis ecclesiae sponsae nostrae quam paganicam reputamus, quod rustici censitae et subditi censuales, quos tamen liberos natura progeniit, si sine liberis morerentur, bona eorum et mobilia et immobilia, possessiones et jura non ad consanguineos vel heredes sed ad mensam nostram sine distinctione qualibet veniebant et quod execrabile est, dum tales agerent in humanis, heredes instituere non valebant, ad pias causas quidquam donare non poterant, per modum testamenti, vel etiam inter vivos.

... Zajisté, když jsme z nejvyššího rozhodnutí byli povoláni před časem k řízení pražské církve (t. j. arcidiecése), již z božího vnuknutí stojíme v čele, shledali jsme na statecích církve.... obyčej, který považujeme za pohanský, že totiž rolníci-úročníci a úroční poddaní, které přece příroda zrodila jako svobodné, jestliže zemřeli bez dětí, (byli postihováni tím), že jejich majetek movitý i nemovitý, jejich držebnosti i práva, přicházely nikoli na pokrevně příbuzné nebo na dědice, nýbrž bez jakéhokoli rozdílu na naši mensu (osobní pokladnu) a, což je zvláště hodné zavržení, když takovito rolníci byli před smrtí, nemohli ustanoviti dědice a neměli možnost darovati něco zbožným účelům, (a to) ani způsobem testamentu, ani mezi živými.

Licet autem alias consuetudinis non sit levis autoritas, nos tamen hujusmodi consuetudinem utpote animarum periculum, inductivam, pravam, superstitiosam, legibus et canonibus et rationi naturali et juri divino, cui per consuetudinem derogari non potest, contrariam non immerito reputantes, ipsam nostri honorabilis capituli accedente consensu praesentibus exigente catholica justitia reprobamus. Statuentes, ymo verius declarantes, quod de caetero et inantea liberum sit unicuique in vita vel in morte de bonis suis cum ratione disponere prout placet. Et si quempiam ab intestato vel herede non instituto mori contigerit, res suae, quibuscunque nominibus censeantur, ad consanguineos et cognatos proximis libere devolvantur.

Text je převzat z edice K. HÖFLERA, *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen*, II, Viedeň, 1865, str. 48—49, při čemž vzato v úvahu upozornění J. LOSERTHA v článku uvedeném níže sub C).

B)

Z traktátu arcibiskupa Jana z Jenštejna, jímž své nařízení obhajoval proti námitkám Vojtěcha Raňkova (Mistra Adalberta).

(Z r. 1388.)

14. Sane quia astruis, in regno Boemie episcopis, prelatibus et canonicis ex antiqua et prescripta consuetudine devoluciones licere recipere, quia omnino hanc frivolam assercionem negamus. Profecto quippe, quod hoc verum non sit, liquet hoc ex gestis pestilencie precedentis, non hanc usitatam fuisse consuetudinem, non antiquatam, non prescriptam. Nam probabiliter constat, saniozem et maiorem parte(m) regni Boemie baronum, laycorum, prelatorum et clericorum non aliquas devoluciones recepisse, magisque de facto quam de iure, si per quos recepte sunt, fuisse sublatas.

16. Nec autem pretacta ex alia similiter ratione probantur. Nam iuxta cano-

14. Ovšem ježto tvrdíš, že v Českém království je ze starého a vydrženého obyčeje biskupům, prelátům a kanovníkům dovoleno bráti odúmrti, pak toto nicotné tvrzení naprosto popírám. Neboť leží nabitě, že tomu tak není, jak to vysvítá z událostí posledního moru (r. 1380), kdy tento obyčej nebyl praktikován a není to tedy obyčej stářím upevněný a vydržený. Neboť věrojatně je známo, že významnější a větší část pánů, laiků, prelátů i kleriků českého království nebere žádné odúmrti a že, když byly od někoho brány, byly odnímány spíše skutkem než právem.

16. To však, čeho jsme se právě dotkli, dá se dokázati i jiným podobným důvo-

nicas sanctiones vere episcopi et prelati ecclesiasticorum honorum sunt procuratores et non domini, bonaque ecclesiarum sunt bona pauperum, quam antiqua consuetudo, prescriptio seu usucapio non potest abolere....

18. Quando vero nec consuetudo, que pocius corruptela dicitur, nec prescriptio sive usucapio, quam tu allegas, in devolutionibus valeant, etiam quantumcumque longo tento tempore, et presertim per directam lineam descendencium, patet hoc ex Christo, qui...

Ukázky jsou převzaty z KALOUSKOVY edice ve „Věstníku (Zprávách) Královské české společnosti nauk“, ročník 1882, Praha 1883, str. 180 a 181.

C)

Ze spisku Mistra Kunše z Třebovle proti nároku feudálů na odúmrti.
(Z r. 1388.)

Qua quidem notula lecta quidam magister non solum verbis verum etiam et scriptis ac libellis dictam epistolam conviciatus est, dicens, quod rustici sint ribaldi et servi solum nudum usum habentes quodque nullus eis deberet succedere in iuribus et bonis quam ecclesia. Contra quem cum induxissem textum numeri XXVIII, ubi statuitur de successione consanguineorum et quod illud debeat esse filiis Israel pro lege perpetua, respondet idem magister, quod ille textus non plus obligaret quam de non comedendo suffocata et alia ceremonialia subdens, quod, qui diceret illud, tenendus esset pessimus iudeus videreturque sicut qui circumcisionem vel aliud consimile praedicaret et multa alia dixit et rescripsit quae ad intentionem nihil facere dinoscuntur. Sed quia dicta sua opinio et assertio — crudelis et cruda — est contra naturalem aequitatem, contra leges et canones et contra evangelicam pietatem, idcirco etiam per sex parva capitula ipsa reprobando percurram.

dem. Neboť podle kanonických ustanovení jsou zajisté biskupové a preláti správci statků církevních a nikoli jejich pány, a statky kostelů jsou statky chudých, což starý obyčej, dávná praxe nebo vydržení nemůže zrušiti...

18. Že však ani obyčej, který lze nazvatí spíše zneužitím, ani dávná praxe ani vydržení, které ty uplatňuješ, v případě odúmrtí neplatí, i když by šlo o čas jakkoli dlouhý, a zvláště v přímé linii potomstva, vychází na jevo z Krista, který...

Když přečetl ono písmo (arcibiskupovo), kterýsi učený muž ztrhal řečený list arcibiskupův, a to ne pouze slovy, nýbrž i písemně a ve formě hanopisu, pravě, že rolníci jsou nevolníci a otroci mající jen holé užívání a že v jejich práva i majetek nemůže nastupovati po nich nikdo než církev. Uvedl jsem proti němu (citát z bible) Numeri XXVIII, kde je ustanovení o posloupnosti pokrevenců a kde se praví, že to pro děti Isaele má být věčným zákonem, a tu mi tento mistr odpověděl, že onen text zavazuje prý asi stejně jako předpis o tom, že se nemá jíst maso ze zadušených zvířat a jiné předpisy obřadní, a připojil, že ten, kdo by ono říkal, měl by se považovat za velmi špatného věřícího (žida) a jevil by se jako ten, kdo hlásá obřizku nebo jinou podobnou věc a řekl a napsal (ještě) mnoho jiného, co s jádrem problému nemá co činit. Avšak ježto uvedený jeho surový a nehorázný názor a tvrzení je proti přirozené slušnosti, proti zákonům i kano-nům a proti evangelické zbožnosti — proto jej projdu v šesti malých kapitolách a odmítnu.

Et primo dicam quod rustici et censuales in Pragensi provincia sunt liberi et non servi.

2. Quod ipsorum liberi et consanguinei usque ad septimam lineam masculi et feminae jure succedant in eorum juribus bonis mobilibus et immobilibus.

3. Quod ex quo succedunt ipsis masculi et feminae, liberi et consanguinei, etiam donare possunt in vita et in morte.

4. Quod lex illa mosayca non est sublata, sed potius recepta.

5. Quod consuetudo in contrarium est mala et corruptela.

6. Et ultimo quod dicta consuetudo praescribi non potest.

Quod rustici ecclesiarum et aliorum in regno Boemie sunt liberi et non servi est in facto notorium et experientia publica manifestum.

Servi aut nascuntur aut fiunt. Nascuntur ex ancillis et inde veniunt liberti, libertini, coliberti et vernaculi. Tales non sunt in provincia Pragensi, licet aliquando fuisse leguntur hoc vero temporibus sanctissimi martyris Wenceslai, quem icem magister impertinenter allegat et magnam injuriam sibi facit, quia ipse se dabat sanctae largitati servos emens libertati. Servi nudum usum habent, non autem liberi homines et sunt rustici partium nostrarum.

Praeterea filii rusticorum quoad maxima ejusdem sunt conditionis sicut filii principum vel magnatum, videlicet quoad sacros ordines, sicut videtur de facto et ita de jure est de servis non ordinare.

Praeter si rustici Boemie haberent nudum usum, essent conditionis pejoris quam conductores vel coloni, quia et illi utuntur et fruuntur.

Item rustici Boemiae habent jus vendendi jus suum — et sunt ad instar emphyteotarum, qui habent contractum medium inter venditionem et locationem. Sunt ergo incolae rustici emphyteutici et censitae — et non sunt servi vel usuarii,

A za prvé řeknu, že rolníci a úročníci v pražské arcidiecési jsou svobodní a ne otroci.

Za druhé, že jejich děti a pokrevenci až do sedmé linie, muži i ženy, právem nastupují v jejich práva a majetek movitý i nemovitý.

Za třetí, ježto po nich dědí děti i pokrevenci, muži i ženy, mohou také darovati za živa i pro případ smrti.

Za čtvrté, že onen mojžíšský zákon není zrušen, nýbrž naopak převzat.

Za páté, že opačný obyčej jest špatný a znamená zkažení.

Za šesté a za poslední, že uvedený obyčej nemůže se státi právem.

Že rolníci patřící církvi i jiným v českém království jsou svobodní a ne otroci, jest skutečnost všeobecně známá a veřejnou zkušeností zřejmá.

Otrokem se člověk buď rodí, nebo se jím stává. Rodí se z otrokyň otroci a z nich se stávají propuštění a propuštěnci, spolupropuštěnci a čeledínové. Takových v pražské arcidiecési není, ačkoli se čte, že byli, a to za časů přesvatého mučedníka Václava, ježž onen mistr drze uvádí a velmi těžce mu křivdí, poněvadž sv. Václav oddával se svatě štedrosti a otrokům vykupoval svobodu. Otroci mají holé užívání, nikoli však svobodní lidé a těmi jsou rolníci našich zemí.

Mimo to synové rolníků v hlavní věci jsou v téže situaci jako synové knížat nebo velmožů, totiž pokud jde o kněžská svěcení (svatě stupně), jak ukazuje skutečnost, zatímco podle práva nebylo by možné svěcení otroků.

Mimo to, kdyby čeští rolníci měli holé užívání, byli by v horším postavení než nájemci nebo kolonové, protože i oni mají užívání i berou plody („požívání“).

Dále mají rolníci v Čechách právo prodati své právo — a jsou na způsob emphyteutů, kteří mají smlouvu uprostřed mezi trhem a nájmem. Jsou to tudíž obyvatelé v postavení emphyteutických rolníků a úročníků — a nejsou to otroci nebo

sed rerum suarum et jurium veri domini...

Fateor tamen rusticos Boemiae jurisdictioni dominorum subesse quoad multas et etiam quoad poenas. Sunt etiam culpa, propter quas res et jura sua perdere possunt (et) ad dominia devolventur quia plerumque in hoc saeculo filii pro patribus temporaliter puniuntur.

Magna ergo temeritas est et audacia desperata tam impudenter pauperes de-pauperare.

(použí) uživatelé, nýbrž jsou to opravdoví páni svých věcí a práv...

Přiznávám ovšem, že rolníci Čech podléhají jurisdikci pánů co do pokut a také co do trestů. Jsou také provinění, pro která mohou své věci a svá práva ztratiti a (tyto věci) spadají (pak) na panství, ježto namnoze v tomto věku synové jsou světsky trestáni za otce.

Je tedy velkou opovázlivostí a zoufalou drzostí ochuzovat tak nestoudně chudé.

Ukázka je vzata z edice HÖFLEROVY uvedené výše sub A, str. 49—50. Text je upraven podle lepšího čtení, které podal J. LOSERTH, „Archiv für österreichische Geschichte“, sv. 57, Videň, 1879, str. 232, pozn. 3.

D)

Z diskusního příspěvku pro universitní disputaci neznámého českého juristy „De devolucionibus“.

(O odúmrtích.)

(Z rozhraní 14. a poč. 15. století.)

Reverendos et universos vos dominos et patres meos per dominum decanum nunc convocatos presentibus cupio non latere, quod bone memorie magister Henricus, lector ecclesie Pragensis et magister Zoltho sacre theologie professores in suis disputationibus concluserunt de rapina, que sub pretextu devolucionum jam (sic) districtu nostro plus quam in aliis terre nostre locis invaluit per nobiles, milites et clientes seculares atque abbates et sacerdotes spirituales, sit dampnabilis et maledicta, dicentes, quod ab episcopo usque ad sacerdotem, a principe usque ad militem et infra, qui tales tollunt devoluciones, sint in via dampnationis et eterne reprobacionis preter duos casus, videlicet primus de vasallis in vulgari naprawnyczy a suis dominis vasallatus habentes pro serviciis et non pro pecunia, qui sine heredibus decedunt, tales vasallatus ad dominos suos revertuntur; secundus casus, si possessores bonorum et domini suis subditis pro levi

Vás, ctihodné a veškeré pány a otce své, svolané panem děkanem, přál bych si těmito slovy seznámiti s tím, k čemu ve svých disputacích posléze došel dobré paměti mistr Jindřich, lektor pražského kostela a mistr Zoltho, profesori svatého bohosloví, o loupeži, která se pod rouškou odúmrtí rozmohla v naší oblasti více než na jiných místech naší země (a kterou provozují) šlechtici, rytíři i manové světštití i opaté a kněží duchovní, (a to v tom smyslu), že je to věc hodná zavržení a zlořečená. Řekli, že od biskupa až po kněze, od knížete až po rytíře a ještě níže, (všichni), kdo berou odúmrti jsou na cestě zavržení a věčného odsouzení mimo dva případy, totiž za prvé co se týče manů zvaných lidově nápravníci, kteří mají od svých pánů manství za služby a ne za platy; jestliže ti zemrou bez dědiců, manství taková vrací se k páním; druhý případ jest, jestliže statkáři a páni vysadí svým poddaným za levnou cenu a plat úrodná pole a domy a jestliže

precio et censu agros pingues et domos exponunt et illi subditi si per ignis voraginem vel alias infirmitates vel spolia ad inopiam perveniunt et tales domini eorum penuriam tollunt suis propriis sumptibus et expensis, sic talium subditorum bona mobilia et immobilia hereditibus et uxoris mortuis ad prefatos dominos devolvi possunt omni jure, quod raro vel nunquam factum est vel auditum.

oni poddaní pohromou ohně nebo nemocemi nebo oloupením přijdou do nouze a takoví pánové odstraní jejich tíseň vlastními náklady i výlohami, pak může movité i nemovité jmění takových poddaných, zemrou-li jejich dědicové a ženy, veškerým právem spadnout na řečené pány, což se buď zřídka nebo nikdy nestalo a nebylo slyšáno.

Text je otištěn podle Ferdinanda TADRY, Časopis Musea království českého, roč. 53, 1879, str. 569, pozn. 63.

E)

Ze spisku M. Jana Husi o odúmrtích ve formě dopisu k příteli-zemanovi.

(Z r. asi 1414.)

Milý prieteli!

(1.) Žádáš, abych tě zpravil, kterak se máš mieti, aby v brání odmrťi nepochybil, duše nepoškrvil, boha nerozhněval, královstvie věčného neztratil a zatracenie těla i duše nezaslúžil. — Chválím tvú žádost, neb má pochop v slovu Pána Jezu Krista, jenž die skrzě sv. Marka v osmé kapitule: „Co platno jest člověku, že by všečen svět získal a na své duši by škodu trpěl? Anebo kterou dá člověk otměnu za duši svú?“ Jako by řekl milý spasitel: Nic nenie platno, ač by všečen svět získal, a duši své lakomstvím uško- il, jenž jest lepšie i dražšie nežli všechno zbožie světa tohoto... To znamenajíc lidé, mají pilni býti, aby lakomstvím své duše nezatratili, pamatujíc, že die Ján Ježíš: „Pilně se ostřiehajte ot každého lakomstvie!“ A že v brání odmrťi aneb nápadov veliké se přidrží lakomstvie, protož mají věrní křesťané pilně patřiti, aby se lakomstvie vystřehli, bližním milosrdni byli, věčného zbožie neztratili a potom u věčnú muku neupadli.

(2.) Dvě straně jsta při nápadiech: jedna bráti, druhá nebráti. Druhú ktož drží, ten nezablúdi v odmrtech a nápadiech, jedné ač nezřiezeně odmrťi vydával by. Prvé strany ktož se drží, brzy padne: aneb že nedá svobody svým lidem, aby mohli své prodati, aneb přátelóm otkázati za živa a chudým rozdávati, aneb také, že vezme zbožice, lehce je utratí, aneb dá něco na kostel, aby boha té kořisti účastna učinil. Protož já to znamenaje radím, aby se každý pán strany jistějšie držel; a chce-li kto dokonane s těmi nápady učiniti, tehdy nebeř jich.

Ale snad die někto: Když nižádného prietele nemá mój člověk, komu má býti to zbožice? Krátká odpověd: Komuž on dá své, toho bude. Ale dieš: Až umře, nedada nižádnému? Chceš-li vždy dokonane dobře učiniti, rozdej chudým, najprvé dluhy zplatě, jsú-li kteří. Když tak učiníš, jistě nezablúdiš; nebo to zbožice jest jeho úsilé a on jest pán toho zbožice, a ty, pane, byl si aneb jsi jedné jeho obráncé a súdcé a za to béřeš platy a službu a v núzi velikú k uobraně můžeš skrovnú pomoc vzieti. Neb jinak, by všecko tvé mělo býti, co sedláckové tvoji mají, tehdy by ves, již za tři sta kúpiš, musěl snad za tisíc kúpiťi. Protož kupujíce vsi hledie na plat, ale ne na nábytky lidí;

jedné tak, aby mohli dobře plat dávatí pánu, jenž má panovati, tupě zlé, mstě nad nimi, velebě dobré, zbraňuje jich, zákon boží veda, dávaje každému, co na něho sluší, a požívaje zbožie vedlé božieho přikázanie. Věrně, ktož tak panství vede, ten na věky nezahyne; neb tak do skonání stoji, zachová božie přikázanie, pro něž mieti bude věčný život.

(3.) Ale že málo lidí nalézám, kteříž by tak úplně se odmrtili a nápadov varovali — neb sú velmě k času posledniemu světa toho v lakomství zablúdili, vedlé svatého písma proctvie — a písma svatého nenalézám, by velelo tak bráti odmrtili, jako berú: protož nesmiem raditi, kdy mají bráti a kdy nemají. A ze všech příhod ku braní nevizi jistějšie, než když poddací člověk die: „Kamť pán obrátí můj statek, tam budí!“ A také když poddací umře bez poručení, nemaje nižádného přieteľa. A to má vztvędno býti vztvędným ohlášením v sídech a v trzích, neb v kostelách. A tak ohlašují ti, kteříž nechtie lakomstvím svého zbožie i své duše naprzniti. Ale tak zpráva lakomým jest velmě protivná, ač jest více nežli odmrtili k spasení i k zboží prospěšná; ... neb písmo svatě velmě volá na pomstu, kteříž křivě berú lidem jich statečky, a zvláště na ty, kteří ustavují sobě práva, aby lid svůj dřeli.

(4.) Aj, slyšíš zákon boží, jež jest sám vydal, zákon svatý, ne křivý; zákon věčný, ne vedlé vuole lidské proměnědný; zákon zjevný, ne k rozumu zastieněný! Rozuměl tomu zákonu svatý Řehoř; protož jako papež v svých knihách, jenž slovú Registrum, die: „Poznali jsme, že některým poddacím lidem, neb poddaným, rodiči jich, točíš otec, máť, neb děd, neb bába, nebývají dopúštieni k dědičství, ale jich zbožíčko, neb jich věci, ku póžitku kostelniemu přitáženy bývají. O kteréžto věci usúili sme neb ustavili sme, aby přieteľe mrúcích neb mrtvých, kteříž v vladařství kostelním jsú, jako dědicové po nich v zbožie vstúpiti měli, aniž co z statku mrtvých buď utrženo nebo uято. Pakli by dietky malé po sobě ostavili, dokavad by k letóm takým nepřišly, aby statek svůj zpravovati mohly, osoby neb lidé buďte vyvoleni opatrní, jimž jich přátel věci dány neb poručeny mají býti ku ostřiehaní.“ Tak mluví svatý Řehoř.

Pak svatý Augustin v omelí neb obecném kázání na ono slovo svatého Lukáše třetí kapitoly: „Nic více, než což ustaveno jest vám, nečiňte!“ die takto: „Bývá netrpědná, to jest přeukrutná, věc, když nuznitelě nuzě shromažďují, hřiechóm svým hřiechy přidvojují, to jest, že lsti své a lúpeže póžitky nazývají, když lúpež vnesena bude v komoru. A to ještě přidávají svým hřiechóm, že kteréž nuznějšie a bez obrany vidie, ty radějšie nuzie neb pudie, a mnějí, že by póžitky obecně zklamali, když by domov nezklamali sirotčích, tak že kterých sirotkov otec před dvěma dnoma snad byl jest přieteľ neb tovariš neb bratr, i až smrt zajde jeho, dietky mají jako neznámé, biedné a psotné. A vdova, bude-li která, aneb křivdami bude puzena, aby muže pojala, aneb bude-li chtieti v úmysle čistoty ostati, daduci dary, v statečku neb zbožici jedva ostane. Protož těmi lstěmi naplnili sú miešky své, vidite je vesely, zásobny a ani kostelu dávají a bohu děkují, jakoby ot něho ti peníze jim dáni byli, i tiem také hřešiece, že lúpežov svých boha chtie býti účastna.“ Takť mluví svatý Augustin.

(5.) Již máš dóvod z božieho zákona a řečí velikú dvú svatú, že otmrti slušejí na nejbližšie přátely, a že jsú nuzitelě neb násilníci chudých sirotkov a vdov, kteříž je od zbožie jich mrtvých přátelov tisknú.

K poučení o odúmrtých připojuje M. Jan Hus i poučení o tom, jak se má šlechtic chovati při výkonu soudnictví nad poddanými a ve funkci rozhodčího soudce (ubrmana, arbitra).

(7.) Také napomínám tě, aby, když súdeš, peněz řeči nehonil, jakož mnozí činie, že sprostná nebožátka. pro jedno slovo z sprostnosti řečené, odsuzují o penieze a někdy i o hrdlo. Ale tu jest znamenati, že jiné jest, kdy z neopatrnosti bez zlosti člověk promluví, a jiné, když ze zlosti ku pohanění pána nebo sudcůch. A to má múdry súdece dobrotivě roztláti, bez prchlivosti: mluvil-li by nepokorně, ale sad jeho v kládu, aby přišel k sobě a pokořil se; též urazil-li by koho, aby utrpěl na životě, a straně dosti učinil podle úmluvy, a pánu aby se pokořil; pakli by zabil ze zlosti, peněz nemá pán bráti, aby morděre propustil. A zdá mi se nejjistější strana, když pán položí pod penězi pokutu, a kto ji přestúpi, aby vezma tu pokutu, dal chudým, neb cestu opravil, neb na jiné dobré obecné obrátil; neb tak by lakomství se ostíhěl, jehož se nebrzy ostřeže, což ty pokuty na se tiehne. Neb, pohřiechu, taký rád vidí, když jeho poddací se co přestupně dopustí; raduje se někdy sěbě, jako lékař ráně a kněz smrti, aby pán vzal vinu, lékař za uléčení ránu a kněz ofěru. Ale ne tak člověk nelakomý; neb k svému póžitku tělestnému nehledí.

(8.) Také když se udá býti domnievačem, ješto říkáte ubrmanem: kterúž stranu uzříš pravú, neutruhuj jíe, jedné ač by strana přivolila; neb někteří mají obyčej, že pravé strany utrhnú a křivé přidadie, a tak sami shřěšie, a stranu křivú v hřiech větší zavedú, že přijme cizie jako své.

Také událit se kdy súditi, a více jednu stranu pravú, odsudí inhed, a nepud na domnievače neb ubrmany, jako činie mnozí, nechtiec pravdy učiniti...

(9.) Tyto věci, zdá mi se, běžie obecně mezi vládkami; protož tobě sem napsal, aby se uměl zpravití...